

Directe subsidies voor kunsten, erfgoed en media

Bastiaan Vinkenburg De eerste tekenen van de bezuinigingen op de overheidsuitgaven aan kunst en cultuur zijn in 2011 zichtbaar. De verwachting is dat de uitgaven vanaf 2014 in totaal met 15 procent verder zullen dalen.

Uitgangspunt voor dit overzicht is de indeling die het CBS gebruikt in de statistiek over overheidsuitgaven aan cultuur, sport en recreatie.¹ Deze geeft de meest betrouwbare cijfers over de uitgaven van Rijk, provincies en gemeenten aan kunst en cultuur. Het CBS verdeelt de sector in twee hoofdgroepen: Kunsten en Cultuurbeheer en -verspreiding.² Onder Kunsten vallen diverse vormen van beoefening en bevordering van kunsten, zowel podiumkunsten als scheppende kunst. De hoofdgroep Cultuurbeheer en -verspreiding is breed en divers. Daar vallen bij het CBS openbare bibliotheken, archieven, musea, monumenten en media onder. Afgezien van media is deze groep ook aan te duiden als Erfgoed. Het mediabeleid van de overheid richt zich op radio, kranten, opiniebladen, journalistieke en culturele uitingen via internet en, uiteraard, televisie. De boek- en muziekindustrie vallen daar bijvoorbeeld buiten.

Omvang cultuursector

De Nederlandse professionele, gesubsidieerde sector kunst en cultuur had in 2009 volgens onderzoek van Berenschot uit 2011 en eerder een omvang van ongeveer 5,25 miljard euro per jaar.³ De financiering hiervan bestaat voor 64 procent uit bijdragen, vooral subsidies, van overheden, namelijk het Rijk, provincies, gemeenten en gemeenschappelijke regelingen. De culturele instellingen verdienen zelf dus 36 procent. Dit betreft entreegelden, overige eigen inkomsten en private bijdragen.

De overheidslagen Rijk, provincies en gemeenten besteden alle drie geld aan kunst en cultuur, en media. De bestedingen voor kunst en cultuur bestaan voornamelijk uit subsidies aan culturele instellingen. Van die subsidies gaan de meeste naar professionele instellingen. Amateurkunstinstanties krijgen maar een klein deel. Tot slot gaat er nog een deel naar individuele kunstenaars.

Behalve aan subsidies wordt overheidsgeld

Inkomstenbron	2009	Aandeel
Rijk	990	19
Provincies	301	6
Gemeenten	1.986	38
Gemeenschappelijke regelingen	73	1
Entree	930	18
Overige directe eigen inkomsten	580	11
Privaat	390	7
Totaal	5.250	100
Subsidies	3.350	64
Eigen inkomsten	1.900	36

Tabel 1: *Totaal cultuurfinanciering 2009* (in miljoen euro) en *aandeel per inkomstenbron* (in percentages)

Bron: CBS.

besteed aan culturele diensten die de overheid zelf levert, zoals gemeentelijke archieven, musea of andere instituten die deel uitmaken van de overheid. Dan zijn er nog overheidsuitgaven ten behoeve van eenmalige culturele initiatieven of het aankopen van kunst, of onderzoeken en projecten. Ook de apparaatslasten van overheden voor de eigen organisatie die verantwoordelijk is voor het cultuurbeleid, vallen onder de jaarlijkse overheidsuitgaven aan kunst en cultuur. Wat vermoedelijk niet in de database van het CBS zit, zijn eenmalige investeringen in de bouw van cultureel vastgoed.

Tabel 2 geeft de bruto overheidsuitgaven voor de overheidslagen Rijk, provincies, gemeenten en gemeenschappelijke regelingen, dat wil zeggen de regionale bestedingen door meer gemeenten samen, in 2011, verdeeld naar deelsectoren.

Uitgaven van het Rijk

De rijksuitgaven aan kunst en cultuur zullen vanaf 2013 voor het eerst in tientallen jaren flink lager zijn dan in de vierjarige cultuurnotaperiode daarvoor. In de periode 2009-2012 werd jaarlijks ongeveer 1 miljard euro besteed aan kunst en cultuur. Het grootste deel van dit bedrag kwam uit de begroting van het ministerie van OCW (artikel 14 van de rijksbegroting). Daarnaast besteedde het Rijk op andere manieren geld aan kunst en cultuur, bijvoorbeeld via de mediabegroting van het ministerie van OCW aan het Muziekcentrum voor de Omroep en via andere ministeries aan het Geldmuseum, het Tropenmuseum en het Institut Néerlandais. Die bestedingen worden (in totaal) ook in de overzichten van het CBS meegenomen. In *Boekman 95* is een uitgebreide analyse opgenomen van de ontwikkeling van de rijksuitgaven aan kunst en cultuur voor 2000 t/m 2015 (Vinkenburg 2013).

Het Rijk gaf in de cultuurnotaperiode

	Totaal	Rijk	Provincies	Gemeenten	Gemeen- schappelijke regelingen
Kunsten en cultuurbeheer totaal	3.378	987	340	1.988	60
Kunsten totaal*	1.720	514	168	1.029	8
Beroepsuitvoerende kunst	375	286	12	77	0
Scheppende kunst	268	177	9	82	0
Kunstaccommodaties	435	0	37	398	0
Muzische en culturele vorming	307	4	30	264	8
Overige kunsten	271	36	76	158	0
Amateurkunst	64	10	3	50	0
Cultuurbeheer totaal*	1.658	473	172	959	52
Openbare bibliotheken	650	95	46	508	0
Archieven	200	51	5	96	48
Musea	495	214	46	231	4
Monumenten	313	113	75	124	0
Media	1.075	912	144	19	0

Tabel 2: *Overheidsuitgaven 2011 (bruto) aan kunst en cultuur en media* (in miljoen euro)

Bron: CBS Statline.

* De bedragen in de deelsectoren tellen door afronding niet overal precies op.

2009-2012 jaarlijks gemiddeld 56 euro per Nederlander uit aan kunst en cultuur. In 2009 was het nog iets meer: in totaal 990 miljoen euro, dus 60 euro per Nederlander. Dit kwam onder andere door het programma *Beelden voor de toekomst* dat uit de FES-gelden werd betaald. Dit programma is per 2011 gestopt en ook andere uitgaven zijn sinds 2011 beperkt. Er is dan ook een kleine teruggang zichtbaar van 2010 naar 2011. De vier grootste gemeenten gaven in de periode 2009-2012 gemiddeld 185 euro per inwoner uit aan kunst en cultuur, alle overige gemeenten gemiddeld 92 euro per inwoner. De grote bezuiniging van het Rijk is

in 2013 ingegaan. Vanaf dat jaar geeft het Rijk nog 45 euro per Nederlander uit aan kunst en cultuur.

Het Rijk was in 2011 voor ongeveer 85 procent van de uitgaven voor media verantwoordelijk. Van dit bedrag werd in 2011 880 miljoen euro besteed aan de televisiezenders Nederland 1, 2 en 3 en de radiozenders Radio 1, 2, 3, 4 en 5. Verder financiert het Rijk het Stimuleringsfonds Nederlandse Culturele Mediaproducties voor 18 miljoen euro per jaar en enkele regelingen voor pers, programma's en producties. Ook op die uitgaven wordt vanaf 2013 bezuinigd. Voor dat jaar zijn de

bezuinigingen vastgesteld op 50 miljoen euro, in 2014 wordt vervolgens 100 miljoen euro bezuinigd en vanaf 2015 structureel 200 miljoen euro. De publieke omroep zal een bezuiniging van ruim 33 procent moeten realiseren.

Uitgaven van de provincies

De provincies droegen in 2011 ongeveer 10 procent bij aan de overheidsfinanciering van de kunst- en cultuursector. Ze besteedden in 2011 volgens het CBS samen 340 miljoen euro, evenredig verdeeld over kunsten (168 miljoen euro) en cultuurbeheer (172 miljoen euro). Veel provincies heroverwegen de bestedingen aan kunst en cultuur in het kader van bezuinigingen en kerntakendiscussies. Uit het onderzoek dat Berenschot in 2012 samen met *de Volkskrant* heeft uitgevoerd,⁴ blijkt dat de provincies gezamenlijk 20 procent gaan bezuinigen op kunst en cultuur vanaf 2013. Samen bezuinigen ze daarbij meer op kunsten (28 procent) dan op cultuurbeheer c.q. erfgoed (11 procent).

Voor media nemen de provincies in 2011 iets meer dan 10 procent van de totale uitgaven voor hun rekening. Samen met de gemeenten financieren zij de lokale en regionale televisie- en radiostations.

Uitgaven van de gemeenten

De 408 Nederlandse gemeenten zijn gezamenlijk de grootste subsidiënten van de cultuursector. Gemeenten besteden subsidies aan grotere en kleinere culturele instellingen in hun eigen gemeente en dragen via bijvoorbeeld gemeenschappelijke regelingen bij aan instellingen die meer gemeenten in een regio bedienen. Afhankelijk van haar omvang (inwonertal) en regiofunctie zorgt een gemeente met behulp van subsidies voor een aantal culturele voorzieningen.

De gemeenten besteedden in 2011 samen bijna 2 miljard euro aan kunst en cultuur. Een kwart daarvan, 508 miljoen euro, ging naar bibliotheken. Een vijfde, 398 miljoen euro, naar kunstaccommodaties c.q. podia, zoals theaters, concertzalen en poppodia. Cultuureducatie ontving van de gemeenten in 2010 264 miljoen euro, en musea kregen 231 miljoen euro.

Voor media zijn de gemeenten de kleinste subsidiënt. Zij zijn gezamenlijk slechts verantwoordelijk voor nog geen 2 procent van de totale uitgaven.

Ontwikkeling 2005-2011

De uitgaven (grotendeels subsidies) per overheidslaag hebben zich in de jaren 2005-2011 relatief stabiel ontwikkeld (tabel 3). Ook de verhoudingen tussen de overheidslagen zijn, evenals die tussen kunsten en cultuurbeheer, niet sterk veranderd, volgens de cijfers van het CBS.

Het is interessant om de ontwikkeling van de overheidsuitgaven aan kunst en cultuur en media te toetsen aan een aantal economische indicatoren. Dan blijkt dat de overheidsuitgaven voor kunst en cultuur zich in de periode van 2005 tot en met 2009 hebben ontwikkeld vergelijkbaar met de lonen en de inflatie (op basis van de consumentenprijzen). De overheidsuitgaven voor kunst en cultuur zijn daarmee in praktijk bijgesteld voor lonen en prijzen, wat betekent dat de reële waarde niet is toegenomen. Nu valt op dat in 2011 voor het eerst, en ook bij alle overheidslagen, de trend van het decennium daarvoor stopt en de cijfers gaan dalen. De eerste tekenen van de bezuinigingen zijn in 2011 zichtbaar.

De totale overheidsuitgaven voor media zijn toegenomen, van 972 miljoen euro in 2005 naar 1.075 miljoen euro in 2011. De uitgaven zijn niet constant gestegen. Er is een dip te zien in 2007, waarin de rijksuitgaven ongeveer 60 miljoen euro lager waren dan in 2005 en

	2005	2007	2009	2011
Kunsten en cultuurbeheer totaal	2.769	3.008	3.349	3.378
Kunsten	1.336	1.475	1.695	1.720
Cultuurbeheer	1.433	1.533	1.654	1.658
Rijk	842	913	990	987
Provincies	220	261	301	340
Gemeenten	1.669	1.748	1.986	1.988
Gemeentelijke regelingen	40	88	72	60
Media totaal	972	926	1.058	1.075
Rijk	845	783	902	912
Provincies	116	129	141	144
Gemeenten	11	13	14	19

Tabel 3: Overheidsuitgaven 2005-2011 (in miljoen euro)

Bron: CBS.

bijna 120 miljoen euro lager dan in 2009. Het CBS geeft hiervoor als verklaring dat in die periode de NOS niet over de uitzendrechten van het betaald voetbal beschikte. De rijksuitgaven aan media worden mede gedaan vanuit de reclameopbrengsten, en die waren in die periode ook lager. Als gevolg van de laagconjunctuur nemen de bestedingen ook minder snel toe dan de inflatie.

Bezuinigingen vanaf 2011

De ontwikkeling van de uitgaven van het Rijk aan kunst en cultuur voor de komende jaren is beschouwd in *Boekman 95*, op basis van de rijksbegrotingen (Vinkenburg 2013). Berenschot heeft in augustus 2012 samen met *de Volkskrant* een onderzoek gedaan naar de bezuinigingen van de provincies en van de grootste gemeenten op het budget voor kunst en cultuur. Voor de 25 grootste gemeenten is nagegaan hoe dit budget voor 2009-2012 was samengesteld en hoe de begroting voor 2013

en de daaropvolgende jaren eruitziet. De uitkomsten van het onderzoek zijn gepresenteerd bij het Paradijsdebat op zondag 26 augustus 2012.⁵

De 25 grootste gemeenten besteedden aan kunst en cultuur (exclusief media) in 2011 samen 692 miljoen euro, waarvan 400 miljoen euro aan kunsten, 279 miljoen euro aan erfgoed en 12 miljoen euro aan overige zaken. De 25 gemeenten zullen aan kunst en cultuur jaarlijks na bezuinigingen vanaf 2013 samen 632 miljoen euro besteden, waarvan 363 miljoen euro aan kunsten, 257 miljoen euro aan erfgoed en 12 miljoen euro aan overige zaken. De 25 gemeenten bezuinigen daarmee samen 9 procent op kunsten en erfgoed, en daarbinnen 10 procent op kunsten en 8 procent op erfgoed. Het is in het onderzoek opgevallen dat gemeenten die relatief veel besteden per hoofd van de bevolking aan kunst en cultuur, relatief minder bezuinigen dan gemeenten die al minder uitgaven. Hieruit kan voorzichtig

Bastiaan Vinkenburg

is adviseur en onderzoeker voor de cultuursector en sectorleider Kunst, Cultuur & Media bij Berenschot

worden geconcludeerd dat gemeenten die meer waarde aan cultuur hechten er ook in de toekomst meer voor over hebben.

Een projectie van de bezuinigingen van de 25 grootste gemeenten naar het totaal van alle gemeenten leidt tot bestedingen van alle gemeenten samen vanaf 2014 richting 1,8 miljard euro. Het Rijk zal vanaf 2014 ongeveer 740 miljoen euro uitgeven aan kunst en cultuur. Als de provincies met gemiddeld 20 procent bezuinigen, besteden zij vanaf 2014 ongeveer 270 miljoen euro. Inclusief de afnemende bijdragen via gemeenschappelijke regelingen zullen de gezamenlijke overheden vanaf 2014 een half miljard euro minder besteden aan kunst en cultuur dan in 2011, en 600 miljoen euro minder dan in 2010, nog afgezien van de bezuinigingen op media. In totaal zullen de overheidsuitgaven met 15 procent dalen als gevolg van bezuinigingen.

Literatuur

Vinkenburg, B. (2013) 'Trendbreuk in rijksuitgaven kunst en cultuur'. In: *Boekman*, jrg. 25, nr. 95, 94-99.

Noten

- 1 De cijfers in deze bijdrage zijn niet gecorrigeerd voor inflatie.
- 2 De definities van de deelsectoren van het CBS zijn terug te vinden via deze link: <http://statline.cbs.nl/StatWeb/publication/?VW=T&DM=SLNL&PA=70130NED&D1=a&D2=a&D3=1&HD=110830-1537&HDR=G2,G1&STB=T>
- 3 Zie www.berenschot.nl/paradiso2011 voor een toelichting op de analyse en bronvermelding.
- 4 Zie voor de presentatie en verantwoording van cijfers die door de provincies zijn aangeleverd <http://www.berenschot.nl/actueel/nieuws/nieuws/nieuws-2012/presentatie>.
- 5 De onderzoeksresultaten zijn te bekijken in de vorm van een Prezi: <http://prezi.com/xxifwhbzx-es/het-culturele-landschap-vanaf-2013/>. De verantwoording is te zien via <http://www.berenschot.nl/actueel/nieuws/nieuws/nieuws-2012/presentatie>.